



.... et qualesivi qui simul  
contristaretur .... et non fuit.

Псалмски текст

Наслов ове збирке песама ретко је расан, домаћи, славенски, а садржина и форма поезије имају много латинског. Лелек те поезије <sup>слабо</sup> ~~напомиње~~ напомиње гудуре, тмине, и јаук себарског живљења. Крв ових ванредних песама то је западњачки песимизам под савршено зналачком контролом религије и филозофије, а форма песама је латински строга, савршена, рељефна, скулпторски моделирана и чврста. Пролази се кроз ту збирку песама као кроз једну од оних мањих, савршено складних цркава у Риму, у чијем каменитом бароку се стврднуле сва лепота и сва <sup>е</sup> ~~страдања~~ <sup>е</sup> ~~спиритуалних~~ чежњи ка чистоћи и светлом миру. Славенско обележје збирке било би у том што се аутор лелека, или лементација, или псалмских строфа, није могао да смири <sup>ни</sup> ~~да~~ разгали <sup>ни</sup> ~~да~~ у једној <sup>ни</sup> ~~вери~~ <sup>ни</sup> ~~у~~ једној скрушености. Духовни немири, <sup>и</sup> ~~и~~ дубока аскеза ове књиге славенског је типа: горка, неутешна. Али целокупни духовни систем ~~и~~ књиге захвата и у многе друге ~~и~~ правце. Ујевић је проучио и прострадао духовне напоре човека свих области и времена. Ујевић се зналачки креће у историји човекових моралних мука; он <sup>дубоко</sup> ~~познаје~~ поезије и филозофије кроз које се вековима жудило за освећењем живота. <sup>Ујевић</sup> ~~и~~ је хација, ромар, како он вели, ~~и~~ на путу од земље ка небу: ~~и~~

у руци штап је, у сну света лества

Духовни систем књиге, а <sup>и</sup> ~~и~~ исто лични песимизам ауторов оснивају се на моралној анализи свег света. Не из личног песимизма, него из моралне анализе света пориче Ујевић све привидне резултате цивилизације и хришћанства: да је робовања нестало, да је Еванђеље дало вредност и најскромнијој души, да је демократија обезбедила права свима људма. Нигде на земљи неко крило милости за све људе! ни у пољу, ни у кући, ни у цркви! Ујевић каже својим речма лепу Хамлетову реч: свет је овај тамница. А тек иза феномена света откривају се ~~и~~ мистички настројеној души висине светлости. Отуда је моливени тон ове књиге, уколико је молитвени, доиста један ~~и~~ "тамни орему"; у којем је изразу песник ингениозно <sup>и</sup> ~~и~~ везао славенско и латинско; тамни неутешни песимизам славенски, и лепу латинску реч са ~~и~~

олтара католичке цркве ocetus.

2

2 Збирка је целом целином својом таква како је досада у мало речи обележено: потпуна као ~~храм~~<sup>неки храм</sup>; немирна као барокни облици избачених удова који су сам покрет и замах; високих квалитета као поезија, а ~~изукрштана~~<sup>сва</sup> као филозофија и вера. У осталом, ~~свака~~ свака мистичка религија и филозофија таква ~~је~~ је: слободна, скептична, бунтовна; ~~што~~ <sup>на</sup>што прође искуства и учења свих религија или филозофија, наставља свој пут својим лествама к небу. Јављају се <sup>дакле</sup> у збирци песама ујевејевих стихови старозаветног, псалмског стила, где је псалмопевац и очајан грешник и смирени покајник:

владаћемо опет  
и љубавним плачем и пожарним хтећем;

јављају се стихови чисто новодаветне екстазе:

над свладаним гробом  
мотрићемо свемир новим осветљењем;

јављају се стихови хиндуске мистике, са вером у реинкарнацију, у <sup>слогно</sup>песми коју је Ујевејев назвао Вечни прстен:

Једном тамо после хиљаде хиљада  
и хиљада лета опет ћемо наћи  
иста света чула, иста срца млада,  
и тај нежни осмех, благи и домаћи.

И све тако. Наизменце се у тој поезији мучи човек "недостојан узвишене мете", коме једнако "пуцају пред чулом напасне свежине земљиних видика"; па човек скептик који "дере подлу лаж небеса"; па хришћански аскет који је захваћан што му је пружен "путир неке сталне патње". А ~~скроз~~ кроз све иде немиран крик, лелек једног ~~мистичког~~ мистичког себра поете:

Ко ће ми рећи име мога циља?

2 Лелек себра изашао је после светског рата, 1920-е. Високих <sup>озвуча</sup>~~високих~~ по свему, збирка је висока и по томе што аутор њен, иако млад, модеран и послератан, иако Славен замућене и густе крви, не велича својом поезијом ни нагоне ни ~~врехе~~<sup>обара</sup>. Талент је снажан, реч је бритка и светла, али песник ~~кочи~~ главу и крши руке. Крв своју гони на дуго праштање. Смет који крв за собом ваља, не кује у риму. Стихови Ујевејеви <sup>(горко сећање као панију)</sup> горки су много, али су лепо и чисти звуком и смислом. Чује се кроз њих музика језе која долази од лепоте трпљења, самооптужења, кајања и тежења тихој светлости даљина, тежење да се стигне до стања и свести до којих човек још није могао да стигне. То су исповести једнога песника који

псалм о немоћи својој прекида песмом снова о светињи живота <sup>која</sup> нај-  
зад мора доћи. А ромар, сме се назати и аскет, који тако верује и пева,  
није <sup>онај</sup> хришћански аскет који жмури да не види свет, који себе бичује  
у жудњи да може бичевати цео свет. То је аскет једног сложеног аскетства,  
које познаје "господство кости и племенство мяса"; које не удара оно  
што се "грчи Богу" и цвили за обељењем и освећењем; које зна да без пло-  
ти нема човеку инспирације за узлетање изнад себе, нема му снаге да сни-  
ва "опстанак без љаге", и да иде "својем већем Богу".

~~Демонизација ујевећева то су мистички и суа-  
највише гласне. У тим изрекама има од псалмске језгровитости и сикко-  
витости. И има један средњовековни занос за чистотом с ове и с оне стра-  
не гроба.~~

Поезија ујевећева скроз је лирска. Али у тој лирској  
поезији нема ни пеизажа, ни птичје песме, ни женина тела. Пеизаж, то је  
светла даљина. Жене, то су имена, слутње, сабласти п "принчипесе", рабе  
божје, "руке девичанства", "поћерке божје". А птичје песме, то су песни-  
кови дивни уздаси. Врста зимске грозде влада местимично у тој поезији.  
Чини вам се да као онај конески песник огледалом треба да покупите сун-  
чане зраке и баците их на бледо лице страдалника, који да ли у болном  
да ли у екстатичном сазнању живота киче:

Здравствуй, о смрти, моја Веренице!

Главна енергија из које се храни ујевећева поезија то је песимизам, али  
не психолошки песимизам него мистички песимизам религиозног духа. Тежак  
и болан песимизам и онда кад се ради о сумњама духа који не зна зашто и  
куда; и онда кад се ради о анималном ужасу плотског човека пред судбином.  
Толики је тај песимизам да сваки зглобих "бетезних уда", и сваки елемент  
помисли човечје тужи и оптужује. Тешко је себру ~~законима друштва, под~~  
<sup>пог</sup> законима друштва, под законима савести, и под законима Еванђеља. По свима  
тима законима треба трпети и трпети. И треба умети једно мрзити да би се  
друго волело. По Еванђељу Јованову XII, 25: "Ко мрзи надушу своју на овом  
свијету, сачуваће је за живот вјечни". А дух човека хтео би да је близу  
време кад ће човек човека више волети него себе сама, и кад цена за веч-  
ни живот неће бити мржња на живот земаљски. Песимизам ујевећев, према  
свему томе, гласнији је од свих <sup>нагоших</sup> нада. Пелете се. Ипак,  
и овај велики талент, као сви  
велики таленти дошао је да ad maiorem Dei gloriam наговести сиротом човеку

4

спасење не по цену мржње, него баш по цену љубави. Иако у поезији ујевиневој владају оптужење и црни песимизам, нема у њој клетве, нема мржње, а о љубави су речене велике речи и још веће истине. Песма која је страхан крик очајања, носи наслов Перивој. Песма која би требала да се зове змија или смрт, зове се Бдење и има ~~само~~ у себи само "тиху псовку". Иако пун ужаса од себе сама и од свега, песник не може да не објави веру у човека и наду:

из чистоће наше цин времена руди.

Као поезија, књига ујевинева је довршена. Као философија или религија или религиозна философија она није довршена. Песимизам ујевинев далеко је више поезија него доктрина; вера његова далеко је више тежња него систем. Једно се у њизи одређено истиче: мистичка путања по којој <sup>(спиритуални)</sup> живот тежи даље и даље, и све више прелази у имперсоналност насупрот индивидуалности. Али путања та само је назначна, не пређена. Индивидуална, цар и уједно мученик земаљског живота, још увек испуњава претежни део мисли и осећања песникових. Иако вереник смрти, грешник је још неослобођен од индивидуалистичких осетљивости, од нагонске јагме за земаљским трофејима. Отуда у песмама још много заноса за херојске победе, и с друге стране још доста nihilističkih испода против друштва <sup>"</sup>Бога. Са замахом једног борца на стадиону песни се ставља "на олтар жртеном ножу" не би ли Вишњи дао

над мушко теме гизду славојука;

а мало после, или малопре, <sup>"</sup>пуше ону тешко негативну песму у којој ~~не~~ ситна партикула без као неки Мефисто, одриче све:

Уре одсмоле цуре бесмислено,  
суморни човек снатри бестелесно,  
сутонска страст се боји безимано,  
а љубав јеца, јеца беспредметно;

и све је данас празно бесконачно,  
а ветар дува, дува безутешно,  
на голе душе које непрестано  
ишту и грле безнадно, бескрајно.

Али, како је већ речено, све пролази без жучи, без освете и клетве. Оно што је пресудно, воља, покрет, акција, окреће се на крају крајева царству имперсоналног блаженства, царству оне светлости која је чудо Божје, не енергија. Ту смо на једној важној тачци. Светлост, чудо, Свети Дух са свима својим именима на јеврејском, грчком, латинском, славенском <sup>(у писаници)</sup> језику ~~и~~

~~и~~

5  
~~Ујевић~~ Ујевићеву често стају на <sup>гасом</sup> место Бога. Бог, ~~кад~~ је чисто хришћанска сунтина, љубав, ~~кад~~ часом је непознати. Од хришћанско етичког лелека за љубављу, идемо у елементе старојеврејске Кабале, где је Бог, да се не би морао узети као ограничен, у неку руку нејостојећ. А између тога непознатог и човека <sup>(погледујте често)</sup> кобне и неразумљиве силе, сефироти. С тим у вези, нејасно и неодлучно се истицу час вечне муке, час блаженство коначног опраштања.

Песимизам Ујевићев разликује се од песимизма Симе Пандуровића, коме је ова књижица посвећена. Пандуровић не зна за религиозне чежње и скрипуле. Његова вера, боље веровање, то је нирвана: на земљи заборав свега, а затим смрт као пријатељ човеков. Песимизам Пандуровићев је, кад је најсветлији, један на смрт готови оптимизам: да свему буде крај. Пандуровић верује у "крај", Ујевић у вечни прстен. <sup>3</sup>Непознато Пандуровић има болан осмех песника који зна да свести и тежње човекове умиру у ланцима, да жеље падају као угасле звезде, да још један живот сем овог на земљи нема, да човек није син Божји, него брат травке и црва. Пандуровић срце свој песимизам без наде, храбро, искапљује га као што се искапљује последња чаша. Ујевићев је песимизам религиозно страдање. Као у псалмима, у поезији Ујевићеву сузе капљу дању и ноћу; лелек верујућег да би могло бити друкчије јаче пред Богом, ~~и~~ жали се на страдања, ~~и~~ верује ~~у љубав~~ у љубав. Ма колико готову на смрт, Ујевић не да човеку сићи у гроб као у тмицу труљења. Ујевић <sup>а</sup>држи вера да живот човеков живи <sup>за љубав</sup> од непознатог; ~~Ујевић~~ непознато не само да постоји, него припада животу човекову. Ујевић стога сузама својим не да илити се по земаљским објектима, као што ~~и~~ се излива киша; сузе и крици његови то су <sup>воље</sup> његове, можда ослабљене воље, али ипак воље да се нађе светост живота. Човек Ујевићеве религиозно-философске замисли <sup>(дакле излази)</sup> човек воље, човек активног <sup>с</sup> песимизма. Наравно, како је човек ове збирке још врло осетно човек плоти и земног живота, воља та је у категорији доста тамних и детерминисаних воља, и није отишла даље од оне равнотеже о којој говори апостол Павле у посланици Галаћанима, V, 17: "Јер тијело жели против духа, а дух против тијела, а ово се противи једно другому, да не чините што хоћете." Међутим баш те детерминисане воље, којима <sup>и</sup> управља непознато, баш оне су извор мистичких стварности. Кроз активност тих воља је Ујевић познао све проблеме ~~живота~~ живота човека <sup>и</sup> грехе његове и чежњу његову за љубављу за којом човек, несрећни човек, жедни као грозничав за водом. Йубав

6  
~~Како~~ као мистички проблем живота <sup>и</sup> спасења уједно, измамила је Ујевићу неколи-  
ко ванредних песама, неколико ~~реци~~ речи и истина. Мистички схваћена,  
љубав не додирује, само освећује објекте, и враћа се у себе као "љубав  
љубави." А сваки бол од такве љубави претвара се у <sup>духу говорењу</sup> тајанствени субјект,  
у биће. Диван је класичан је стих

Дубока рана бива тајно биће

То није само диван стих, то је мистички узвишена визија; <sup>од ретких</sup> једна ~~и~~ први  
пут конкретно претстављених и објашњених тајана живота човекова.

~~Алек себра претставља једну од нај  
важнијих и најбољих песама и једну од најретких~~

Алек себра је драгоценост поетска у  
нашој књижевности. То је једна мала сума мистичких знања и искустава на  
земљи; ~~и~~ један тежак пут "кроз ноћ" / по речи св. Јована де ла Круз, шпан-  
ског мистика / ка светлости, ка вечности. Песник нам је још остао дужан  
философију и поезију смрти, објашњење оног "зрелог чекања" да будемо  
убрани. Убрани, и куда пренесени? то се питали сви велики <sup>и</sup> песници и мис-  
лиоци. Питао се, код нас, Бегош, па се пита и Ујевић. Овом књигом песама ~~и~~  
није Ујевић дао одговор. Да ли <sup>он</sup> ~~и~~ као онај италијански мистик, сматра  
да је "вечност сан", да човек, када је живео и страдао, има "сакросанктно  
право да спава", ма то и не била воља божја. Или Ујевић сматра да човек  
на земљи не може даће од чежње за светлошћу из које осећа да је дошао, а  
све остало да је воља божја, ~~и~~ "непознато", вечита тајна:

та ништа не знам о тајанству Бога

Или, најзад, вечност значи за њега "вечни прстен", у који <sup>и</sup> вечни прстен спа-  
да и вечна ламентација женог себра на овој земљи. Пред том тајном је  
аутор склопио своју књигу.

Мирча Седлач